5.9.2023

Eduskunnan talousvaliokunta

E 174/2022 vp

SAK:n lausunto valtioneuvoston selvityksestä: Komission tiedonanto Vihreän kehityksen ohjelman teollisuussuunnitelma: EU:n hiilineutraali teollisuus kehityksen kärkeen

SAK:n näkökulmasta Suomen kanta on kokonaisuudessaan hyvä. Suomen pitää olla sitoutunut edistämään aktiivisesti yritysten ja toimikalojen vihreää siirtymää osana ilmastolain mukaista hiilineutraalisuus 2035 tavoitetta ja tuettava komission tavoitetta nopeuttaa entisestään vihreän ja digitaalisen siirtymän toteutumista.

Suomen kannassa kuvataan eurooppalaisen teollisuus- ja elinkeinopolitiikan nykytilaa ja EU:n kilpailuympäristöä. Suomen kannasta välittyvä tilannekuva ei täysin vastaa ympäröivää todellisuutta ja on ennemminkin kuvaus maailmasta, jota ei ole enää olemassa. Esimerkiksi sääntöpohjaisen maailmankaupan ja WTO:n kehittäminen ovat kannatettavia tavoitteita, mutta nykyisessä suurvaltakilpailun oloissa niiden liputtaminen ei ole uskottavaa. Suomessa olisikin syytä harkita olisiko kansallisia teollisuus- ja elinkeinopoliittisia linjauksia päivitettävä vastaamaan toimintaympäristön mahdollisesti pidempiaikaiseen muutokseen.

Suomen kannassa tunnistetaan, että lisääntyneet valtiontuet heikentävät EU:n perinteisesti ajamaa vapaan maailmankaupan kehitystä. SAK:n näkökulmasta Suomen ja EU:n tavoitteet ovat yhä kannatettavia, mutta tosiasiassa vain sellainen kauppa on vapaata, jossa kaikki osapuolet pelaavat samoilla säännöllä. Maailmalla yleistyvät valtiontuet ja vapaan kaupan esteet murentavat noita periaatteita.

Suomen kannassa tulisi ilmetä, miten tilanteeseen vastataan, mikäli ei-toivottu protektionistinen kehitys jatkuu. Kilpailijamaiden valtiontukiin voi vastata kolmella tapaa, joihin kaikkiin sisältyy riskejä ja mahdollisuuksia. Yksi vaihtoehto on, ettei tehdä mitään ja luotetaan EU-maiden yritysten kykyyn kilpailla globaaleilla markkinoilla. Riskinä on, että ohjelmassa peräänkuulutetut investoinnit keskeisiin teknologioihin suuntautuvat EU:n ulkopuolisiin maihin. Toisaalta tämän strategian seurauksena EU-kansalaiset eivät joudu mahdollisesti kalliin valtiotukipolitiikan kustantajiksi. Toinen vaihtoehto on ottaa käyttöön tuontitullit – ne tosin hyödyttävät vain kilpailua EU:n rajojen sisällä ja voivat johtaa vastatoimiin. Kolmas vaihtoehto on vastata valtiontukikilpailuun omilla tuilla. Ongelmana on tukien kustannukset ja epävarma kohdentuminen (myös jäsenmaiden kesken). Toisaalta valtiontuilla voidaan varmistaa kriittisten investointien toteutuminen ja parantaa niihin liittyvää huoltovarmuutta.

Suomen kanta valtiontukiin on toki kannatettava. On tosin voitava arvioida tilannetta uudestaan, jos valtiontukiin perustuva teollisuuspolitiikka yleistyy

kuten on todennäköistä. EU-tason rahoitus takaisi sen, että tuet kohdentuisivat tasapuolisemmin, mutta on ilmeistä, ettei EU-rahoituksen puitteissa ole mahdollista saada kasaan sellaisia summia, että ne riittäisivät toivottujen investointien toteuttamiseen. Siksi onkin todennäköistä, että kansalliset tuet lisääntyvät. Suomessa tulisikin pohtia, miten tuohon kehitykseen varaudutaan ja vastataan, vaikkei kehitystä kannattaisikaan.

Osaamisen kehittämiseen tulee panostaa nykyistä enemmän

Kantaluonnoksessa tunnistetaan myös työpaikkojen luomisen merkityksen ja sosiaalisesti oikeudenmukaisesti arvioitujen toimien merkitys kohtuullisen hyvin osana kokonaisuutta.

Suomen kannassa voisi nostaa kuitenkin myös esiin vihreän teollisuussuunnitelman onnistumisen kannalta oleelliset eurooppalaiset vahvuudet: avoimuuden, innovatiivisuuden, osallistavuuden ja kestävän kehityksen tavoittelun osana kokonaisuutta.

Vihreän siirtymän toteuttamisessa on tärkeää tunnistaa nykyistä paremmin konkreettisia toimia niin EU:ssa kuin erityisesti kansallisesti sosiaalisen kestävyyden toteutumiseksi osana kokonaisuutta, erityisesti hyvälaatuisten työpaikkojen luomiseksi. Tämä edellyttää sitä, että työntekijöiden on taloudellisesti mahdollista täydennys- ja uudelleenkouluttautua. Esimerkiksi nykyistä aikuiskoulutustukea voisi sen lakkauttamisen sijaan kehittää niin, että se tukee vihreän siirtymän toteutumisen tavoitteita osaamisen kehittämisen osalta.

Tiedonannossa on aivan oikein nostettu osaamisen parantaminen yhdeksi neljästä vihreän kehityksen teollisuussuunnitelman pilarista. Se on keskeisessä roolissa YK:n Pariisin ilmastosopimuksessa tunnistetun työntekijöille oikeudenmukaisen siirtymän tavoitteiden toteuttamisessa. Sekä YK:n ilmastosopimuksen että itse komission tiedonantoon perustuen esitämmekin muutaman täsmennyksen/lisäyksen Suomen kantaluonnokseen:

Toinen kappale:
Suomi jakaa komission käsityksen siitä, että Euroopan siirtyminen ilmastoneutraaliin talouteen on mahdollista toteuttaa Euroopan kilpailukykyä vahvistaen, joka kulkee käsi kädessä hyväpalkkaisten laadukkaiden työpaikkojen ja inhimilliseen pääomaan tehtävien investointien kanssa.

Teollisuuden hiilineutraalia siirtymää tukevien toimenpiteiden on tärkeää vahvistaa EU:n teollisuuden globaalia kilpailukykyä, osaamista,

hyvälaatuisia työpaikkoja, innovatiivisuutta ja sisämarkkinoiden toimivuutta.

Viides kappale:
Teollisuuden oikeudenmukainen vihreä siirtymä käsitettä käytetään tässä kappaleessa yllättävästi. Siinä todetaan, että: *Teollisuuden oikeudenmukainen vihreä siirtymä* tarvitsee onnistuakseen myös digitaalisia ratkaisuja, joiden avulla voidaan esimerkiksi parantaa teollisten prosessien energiatehokkuutta. Jos kyse on kuluttajan mahdollisuudesta vaikuttaa energialaskunsa hintaan, niin teksti voi olla osittain perusteltu. **Vihreässä teollisessa murroksessa oikeudenmukaisen siirtymän pääasiallisen sisällön pitäisi keskittyä kuitenkin Pariisin ilmastosopimusten mukaisen asioiden vahvistamiseen eli lisäämään hyvälaatuista työtä, täydennys- ja uudelleenkoulutusmahdollisuuksia työntekijöille, ilmastotoimien suunnittelua kolmi- ja kaksikannassa**.

Seitsemäs kappale:
Hiilineutraalin teollisuuden toteutumisen vaatima uudistuminen ja tulevaisuuden kilpailukyky edellyttävät investointeja ja sääntelyä uuteen teknologiaan, **osaamiseen,** sekä monipuoliseen sektorirajat ylittävien liiketoiminta- ja innovaatioekosysteemien kehittymiseen.

Viidestoista kappale:
Kappale koskee osaamisen nostamista. Kantaluonnoksessa on tuotu hyvin esiin, että haasteisiin vastatessa pitää huomioida eri toimialat ja väestöryhmät laajasti ja korostetaan osaamisen kehittämisen sekä koulutuksen ja tutkimuksen vahvaa yhteistyötä teollisuuden vihreän kehityksen, hiilineutraalisuuden ja digitalisaation saavuttamisessa. Erityisen tärkeää on, että Suomi pitää tarpeellisena kerätä tietoja vihreän siirtymän kehitykseen tarvittavasta ammattitaidosta. Vasta kun meillä on tätä tietoa voimme arvioida, kuinka suuri tarve (myös rahallinen) eri teollisuuden aloilla töissä olevia työntekijöitä on tarve uudelleen- ja täydennyskouluttaa, jotta he eivät jäisi työttömiksi sen vuoksi, että heidän osaamisensa on vanhentunutta. Kun tässä onnistutaan, on työntekijöille oikeudenmukainen siirtymä vähähiiliseen yhteiskuntaan onnistunut. Tässä kartoitustehtävässä onnistutaan parhaiten komission tiedonannossakin mainitulla yhteistyöllä työmarkkinaosapuolten, viranomaisten, koulutuksen tarjoajien, työvoimapalveluiden, yritysten ja työntekijöiden yhteistoiminnalla.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lauri Muranen
elinkeinoasioiden päällikkö